

dolazak iz htonskog sveta (III)

bojan jovanović

Za razliku od prethodno navedenih opasnosti — od nepoznatih sila htionskog sveta i ljudske zlonamernosti — izraženih još u veme trajanja trudnoće, nakon porođaja i rođenja deteta dolazi do aktualizacije i posebnih mitskih predstava koje oličavaju specifičnost egzistencijalne situacije dolaska na svet pračene i odgovarajućim neizvesnostima i opasnostima. U tom kontekstu neizvesnost i opasnost dobijaju u mitskim predstavama i određeni karakter. U narednim redovima ukazaćemo kratko na karakter ovih natprirodnih bića i određene postupke kojima se nastoji regulisati odnos prema njima.

SUĐENICE

Mada se *sudenicama* u Homolju označavaju i zla bića koja napadaju žene koje rađaju, a po verovanju, ne slave suđenički dan, ovim nazivom se imenuje prvenstveno posebna grupa mitskih bića koje dolaze treće noći po rođenju deteta da bi mu odredile sudbinu. Sudenice uvek čine trojstvo, ali su po svojim namerama prema detetu različitog karaktera. Najstarija i najzlonamernija želi da uzme dete, srednja mu hoće dosuditi neku telesnu manu, a najmlađa čiji su predlozi i najvažniji, jer ih prihvataju i ostale dve suđaje, određuju detetu dužinu života, bračnog partnera, dan svadbe i čas smrti. Neuslovljeno, dakle, nikakvim drugim razlozima, osim rođenjem deteta, prisustvo, odnosno javljanje sudenica je najneposredniji izraz verovanja u predodređenost ljudskog života. Prema Veselinu Čajkanoviću, ova bića predstavljaju, u stvari, mitske prababe, odnosno duše predaka koje na ovaj način izražavaju brigu za novorođenog člana zajednice. Međutim, umesto sudenica u verovanju Srba se javlja i predstava o Usudu, muškom mitskom biću sa istovetnim atributima determinisanja ljudske sudbine. Sudbina deteta, prema narodnom verovanju, zavisila je od vremena i dana rođenja, pa su zato osobe rođene istog dana, meseca, ili godine smatrane sudbinski povezane i nazivane jednodancima (jednodančicama), jednomesečicama i jednogodišnjacima. Verovanje u predodređenost sudbine neposredno je povezano i sa određenim ritualnim postupcima namenjenim sudenicama za koje se smatralo da određuju sudbinu novorođenčetu. Naime, ovim radnjama se želelo neposredno uticati na ova bića u cilju iniciranja što povoljnijeg ishoda njihovih odluka. Tako su u Krajini treće noći pored deteta stavljali zlatne i srebrne stvari i novac da bi suđaje presudile detetu bogatstvo, pogaču i vino da dete ne bi u životu bilo gladno i bosiljak radi čistoće i zdravlja. Iako, dakle, verovanje u sudenice i sudbinu prividno čini izlišnim i kontradiktornim svaki pokušaj uticanja na promenu dosuđenog i predodređenog, upravo u odnosu prema sudenicama se iskazuje magijski način odobrovoljavanja viših sila i mogućnost uticanja na sudbinu. Pre nego se i odredi konačna sudbina, navedenim predmetima se nastojalo po principu analogne magije uticati na donošenje odluka. Iako prinošenje ovih predmeta sudenicama ima i izvesnu kulturnu dimenziju, karakter i cilj ovih postupaka vezanih za osnovna svojstva predmeta poseduju i neosporno magijsko obeležje. Ukoliko se i ne može neposredno uticati na sudbinu, onda se, prema magijskoj strategiji, može uticati na sile koje određuju tu sudbinu. Navedeni postupci upravo i ukazuju na jednu takvu mogućnost.

BABICE

Za razliku od sudenica prema kojima izvršene kultne radnje imaju i svoju magijsku dimenziju, *babice* su demoni koji, prema narodnom verovanju, napadaju isključivo porođilju i dete u karakterističnom kriznom periodu do 40 dana od rođenja, pa se zato prema njima i čine prvenstveno apotropejske ilustrativne magijske radnje. Vreme babinja, kako se u narodu naziva ovaj četrdesetodnevni period od porođaja, obeležen je i opasnošću od negativnog uticaja babica. Iz verovanja da se izgovaranjem njihovog imena ne prizovu, stvoren je i čitav niz naziva za ove demone koji se u pojedinim krajevima i ne imenuju, već označavaju samo zameničkim supstitutom „one“. Naziv „noćnice“ upućuje na vreme kada se javljaju i ugrožavaju porođilju i dete. Narodna mašta ih predstavlja, kako navodi Milosavljević, kao nevidljiva, dugokose žene u crnih. Posledice delovanja ovih demona ogledaju se u oboljenju deteta i gubljenja mleka porođilji. Preventivnim ilustrativnim merama nastojao se izbeći ili otkloniti negativan uticaj ovih demona. Budući da su napadale prvenstveno noću, porođilja je u to vreme izbegavala da nakon zalaska sunca izlazi iz kuće, a pelene, i korito nisu ostavljani izvan kuće da zanoče. Radi zaštite od babica korišćena su i uobičajena, ali i neka posebna apotropejska sredstva. Navedeni magijski krug od brašna bio je i zaštita od ovih demona, kao i stavljanje belog luka i crvenog vunenog konca o vrat, slepoočnicu ili porođiljinu desnu ruku. Od ostalih preventivnih mera pomenimo stavljanje noža pod detetovu glavu, zabijanje noža crnih korica u vrata kuće okretanje metle natraške i postavljanje grebena pored porođiljinog uzglavlja.

Mada su se radi zaštite od babica vrata od kuće držala zatovrenim, funkciju magijske preventive u Sremu imao je čin unakrsnog premazivanja katranom kućnog dovratnika, praga i pervaza. U Svrblju preventivno kađenje porođiljine sobe i deteta vršilo se tri jutra zapaljenim opankom, govodom balegom i katranom, ali se pribegavalo i posebnoj magijskoj radnji tako što se novorođenčetu nagorelom peteljkom bosiljka pravio krst na čelu. Vršenje ove radnje je bilo praćeno i rečima: „Ne gorim (Živku), nego babice“, koje su se triput ponavljale. Ovaj bosiljak je potom zajedno sa osvećenom vodom, glavicom belog luka i grebencem stavljan detetu pod glavu gde je ostajao do 40 dana. Ukoliko bi, pored navedenih preventivnih radnji došlo do negativnog uticaja demona, pribegavalo se i određenim ilustrativnim magijskim postupcima. Ovi postupci se primenjuju, dakle, prvenstveno u cilju otklanjanja posledica od negativnog uticaja ovih demona. Jedan od načina je i kupanje u specijalno primenjenoj vodi „začinjenoj“ bosiljkom, zdravcem i kakvim gvozdanim sećivom. Protiv babica su

se vršila i bakanja čiji se magijski karakter ogleda u uspostavljanju komunikacije sa njima i proganjanja u njihovo prvobitno prebivalište locirano po pravilu što dalje i izvan ljudskog staništa: u planinu, šumu, nigdinu. Navedimo u tom smislu i jednu od karakterističnih basmi protiv babica: „Vi dedice, vi babice! / Molim vi se, klanjam vi se, / Puštete (Vidu). / Ne moj 'e snagu lomite, / ne moj 'e kostia trošite; / ona je u crkvi nošena / ismirosana. / Vi da idete u Kalevske goru; / tam petli ne poju, / tam ljude ne vreve, / tam deca ne rovu, / tam koze na vreušu, / tam devojca od brata dete dobila, / bez popa krtila, / bez povoj povila. / Kod njih da idete; / tam da se nasedite. // Vi dedice, vi babice! / Ako ste stari — mušči, / bašta da si; / ako si stara — žensko, / majča da si; / ako si mlado — muško / brat da si; / ako si mlado — žensko, / sna da si. // Molim vi se puštete (Vidu); / ne moj 'e snagu lomite, / ne moj 'e kosti trošete, / ne moj 'e dušu vadite. // Ako ste vodne — idete u vodu, / ako ste goreće — u goru idete, / ako ste vetrovite — u vetar idete. / Vi tuj ne možete da sedite, / ustu, dedice, ustu, babice, / ustu, ustupete! / S uzdu vi zauzda; / tu vi zateko, / tu vi zauzda“. Prisustvo izvesnih hrišćanskih elemenata u ovoj basmi („ona je u crkvi nošena“, „bez popa krtila“, „bez miro mirosana“) ukazuje na njen sinkretistički karakter, odnosno način prilagodavanja novih verovanja starim paganskim predstavama. U kontekstu dominantne magijske strategije novi hrišćanski sloj kao i izvesni elementi molitve („Molim vi se puštete (Vidu)“) uklopljeni su u osnovnu pagansku matricu basme čijim se izgovaranjem nastoje prognati negativne sile koje ugrožavaju život deteta. Proganjanjem neželjenih zlih sila inkarniranih u mitska bića „babice“ nastoji se uspostaviti kosmološka i antropološka ravnoteža. Međutim, sugestivne preteče reči „usta, ustupete“ dolaze do izražaja tek nakon pokušaja molećivog i blagonaklonog upućivanja sila izvan ljudskog staništa. Da bi se odstranile i bile što dalje od deteta, babice postaju objekat magije jezika. Sažeta u formuli „usta, babice, ustu, ustupete“ ova jezička poruka izražava samu moć čovekove želje da očuva integritet ljudskog sveta od pretećih demonskih sila. Ovom vrstom akcije vršilac magijske radnje nastoji da odstranjujući uzrok bolesti uspostavi željenu kontrolu nad realnošću svog najbližeg neposrednog sveta.

dragan nastasić, ulje na platnu

NEKRŠTENCI

U grupu demonskih mitskih bića koja ugrožavaju porođilju i dete spadaju i *nekrštenci*. Ova vrsta mitskih bića, koja predstavljaju opasnost i za mlečnu stoku, potiču, prema narodnom verovanju, od duša nekrštene dece, pa zato i imaju izvesne vampirske crte, jer u vidu nevidljivih ptica, mačke ili miša, koja podsećaju na malu decu, lutaju noću i novorođenoj deci oduzimaju život, a majkama mleko. Iako svojim imenom upućuju na posthrišćanske predstave i negativnu konotaciju duša nekrštene dece, odnosno novorođenih članova zajednice nevedenih u domaći kult, naziv nav, (navije) zabeležen u nekim selima oko Pirota, ali poznat i kod drugih slovenskih naroda — Makedonaca, Bugara i Slovenaca — govori i o njihovom starijem paganskom poreklu. Zbog zvižduka koji prati njihov letenje nazivaju se još i svircima. Veruje se da noću nije dobro čuti ovaj zvuk. Uobičajene preventivne mere primenjivane u cilju obezbeđenja porođilje i deteta od zlih demona koriste se i radi zaštite od nekrštenaca. Porođilji se zato ne preporučuje da noću izlazi iz kuće, kao što je nekršteno dete nepoželjno ostavljati samo.

Zlonamernošću prema pripadnicima zajednice iz koje potiču, nekrštenci (navije) potvrđuju svoju već pomenutu vampirsku crtu. Međutim, opasnost od ovih demona naročito je izražena u periodu tzv. „nekrštenih dana“, od Božića do Bogojavljanja kada, prema narodnom verovanju i dolazi do povećane aktivnosti nečistih, htionskih sila. Zato su deca rođena u ovom periodu i posebno izložena opasnosti od nekrštenaca. Ispod hrišćanizovanog naziva, otkrivamo, dakle, živu pagansku predstavu o demonskom karakteru ovih mitskih bića nastalih, prema narodnom verovanju, od duša novorođene dece. Budući da ih je smrt zadesila pre njihovog uvođenja u krug legitimnih članova zajednice, nekrštenci nisu ispunjavali odgovarajući statusni uslov za prelaz sa ovog na onaj drugi svet. Egzistencijalna pozicija između htionskog i ovozemaljskog je osnovna determinanta njihovog demonskog statusa, jer je smrću njihova dotadašnja liminalna ritualna neodređenost postala njihovo trajno mitsko svojstvo. U zamišljenoj aktivnosti duša prerano umrla deca, oličenim u predstavi o nekrštencima, projektovani su,

dakle, osnovne karakteristike statusne neodređenosti novorođenčeta vezane za liminalnu fazu njegovog obrednog prelaženja iz onog drugog, htinskog u ovaj, ovozemaljski svet.

Na osnovu izloženih karakteristika mitskih predstava možemo sagledati neke od njihovih dominantnih crta u zavisnosti od samog obrednog konteksta u kome se javljaju. Naime, ukoliko nad zamišljenom ravni koja razdvaja htinski od ovozemaljskog sveta, životni ciklus pojedinca predstavimo polukružnim lukom, čiji početak označava rođenje, a poslednja tačka trenutak smrti, onda je vreme životnog početka i obeleženo blizinom tog drugog sveta aktualizacijom htinskih mitskih bića. I pored izvesnih razlika između suđenica, babica i nekrštenica njihov zajednički htinski karakter ukazuje na prisutnost sila onog drugog sveta. Magijsko-religijski postupci vršeni u postporodajnom periodu, odnosno u marginalnoj obrednoj fazi imaju zato prvenstveno za cilj da regulišu odnos prema ovim silama inkarniranim u navedena mitska bića za koja se veruje da poseduju određenu moć nad ljudskim životom. Naravno, ta moć predstavlja ujedno i izraz čovekove nemoci da uspostavi kontrolu i smanji neizvesnost koja prati detetov dolazak na svet. Zato se i određenim ritualnim radnjama iskazuje potreba za uticanjem na ove sile mitskog sveta koje oličavaju sasvim realan kontekst životnih opasnosti za porodilju i dete. Budući da su magijsko-religijske preventivne mere i lustrativne radnje u neposrednoj funkciji njihove zaštite, odnos prema mitskim bićima implicira i dimenziju utopisjokog koja, zapravo, ukazuje na realnost pretećih „nečistih“ sila vezanih za mogućnost infekcije i zagađenja koje su iz spoljnog sveta predstavljale svakako najveću životnu opasnost za porodilju i novorođenče.

RITUALI AGREGACIJE

Ritual agregacije, kako je istakao Edmund Lič, vrlo su slični separacionim ritualnim postupcima samo što imaju suprotno usmerenje i izražavaju ritualno kretanje od marginalnog stanja ka uobičajenom, svetovnom životu. Osnovni cilj ovih ritualnih radnji vezan je, dakle, za vraćanje u normalno, profano stanje i ponovno uključivanje ritualnih subjekata u uobičajni životni tok. Povratak u realni svet je izraz konačnog prevazilaženja dotadašnje neodređenosti i potvrđivanje novog statusa ritualnog subjekta. Budući da se agregacija kao važan činilac ovog obreda ne svodi na jednu radnju, već se odvija postupno ovaj obredni proces ćemo sagledati u kontekstu niza agregacijskih ritualnih postupaka ukazujući prvenstveno na relevantnost njihovog magijskog aspekta.

Kupanje neposredno nakon porođaja i rođenja deteta je obavezan i veoma važan ritualni čin kako za dete, tako i za porodilju. Kupanje posle rođenja spada u vrlo glavno kupanje u životu, i njegovo osnovno ritualno značenje očišćenja radi preuzimanja nove uloge, nastoji se pojačati upotrebom bosiljka kao jakog lustrativnog magijskog sredstva. Budući da se novorođenče kupa u vodi sa bosiljkom tokom prvih četrdeset dana od rođenja, odnosno u periodu trajanja njegove ritualne nečistoće, ovaj čin ima prvenstveno cilj očišćenja od elemenata koji nisu na svom mestu, koji su uzročnici nečistoće, a to su u ovom slučaju elementi htinskog, doneti u prostor ovozemaljskog detetovim dolaskom na svet. Proces ritualnog kupanja vrši se, dakle, radi odstranjanja nečistoće kao smetnje za uvođenje novorođenog člana u novi status i uobičajeni život zajednice. U tom smislu kupanje novorođenčeta u ovom periodu, imajući u vidu i već spomenute preventivne mere simboličkog održavanja magijske nečistoće radi zaštite od nečistih sila, predstavlja i način ritualnog otklanjanja zagađenosti kao preduslova daljih agregacijskih radnji.

MAGIJSKO MLEKO

Iako je majka donela na svet novorođenče, prema narodnim običajima, ona ga ne bi i prva zadojila, već bi to učinila žena koja već doji svoje dete. Ova deca su kasnije smatrana srođnicima „po mleku“, jer je ovim putem ostvarivana veštačka srođnička veza među njima regulisana uobičajenim tradicionalnim pravilima. Ostvareno srodstvo zasnivalo se, u stvari, na pretpostavljenoj magijskoj vezi između lica koja su dojenjem došla u najneposredniji dodir sa zajedničkom životnom supstancom majčinog mleka. Magijsko shvatanje da dete dobija neku osobinu žene koja ga je zadojila, izraženo je i u narodnom predanju o tome kako su vile zadojivši mnoge poznate epske junake postale njihove srođnice, a samim tim i magijske zaštitnice.

Prividno jednostavan, ovaj običaj se u kompleksnijoj motivisanosti pokazuje već prilikom drugačijeg pristupa. Naime, ukoliko se sagleda u kontekstu zabrane da majka zbog svoje nečistoće posle porođaja ne doji dete, jer prema verovanju prvo majčino mleko nije zdravo, onda se razmatrani običaj može razumeti i kao posledica važećih tabu propisa. Međutim, budući da majka ne apstinira od dojenja u vreme trajanja svoje postporodajne nečistoće, već samo ne daje detetu svoje prvo mleko navedni postupak se može dovesti u vezu i sa uobičajenim tradicijskim odnosom prema prvinama. Tradicijsko pravilo da majka prva ne doji svoje dete, shvaćeno iz jednog aspekta kao tabu, podrazumeva i pravilo da novorođenče podoji neka druga žena.

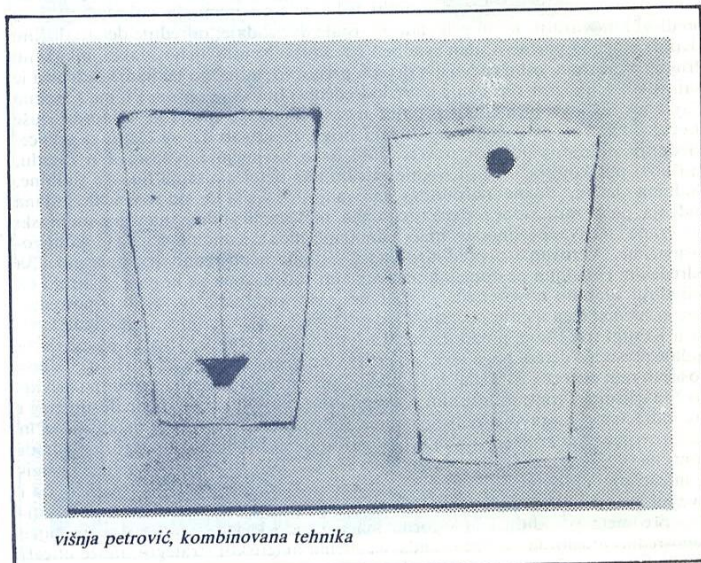
Ne ulazeći ovom prilikom u razmatranje spornog pitanja o eventualnoj primarnosti motivacija ukazaćemo samo na to da se iz ovog drugog aspekta čini izraženijom magijska komponenta ovog postupka. Jer sam ritualni čin prvog dojenja novorođenčeta mleko druge žene podrazumeva uspostavljanje relacije sa profanom i ritualno čistom realnošću iz koje žena i dolazi. Dete zadojeno njenim mlekom dobijalo je tako simboličku, drugu majku čija su rođena deca postojala zadojeno detetu simbolička, druga braća ili sestre. Ovim putem je, u stvari, pretpostavljena mistička veza između pojedinaca rođenih u jednom vremenskom razdoblju — jednodančica, jednomesečica i jednogodišnjaka — dobijala i odgovarajući socijalnu verifikaciju. Ritualno zadojavanje se, dakle, iskazuje kao način simboličkog prihvatanja novorođenog člana od strane šire zajednice, praćenog i institucijom veštačkog srodstva po mleku koje je potvrđivalo i davalo socijalno znatno dublju dimenziju ovog tradicijski formi agregacije.

Dojenje se po pravilu počinjalo desnom dojkom da bi dete bilo dešnjak. a trenutak odbijanja deteta od majčinih prsa smatrao se i konačnim jer bi ponovno vraćanje deteta dojenju, prema narodnom verovanju, moglo biti uzrok njegovoj zloj, demonskoj prirodi izraženoj u urokljivom pogledu. Pridržavanje određenih pravila i njihovo striktno izvršavanje jedan je od uslova životnog i ljudskog opstanka. Svaki poremećaj u ovoj ravni, odnosno svako nekonekvetno ponašanje, kačvim bi se nesumljivo moglo kvalifikovati i ponovno vraćanje deteta

jednom već prekinutom dojenju, predstavljalo je opasnost od narušavanja onih pravila koja su regulisala granicu između ljudskog i prirodnog, ovozemaljskog i onog drugog, demonskog sveta. Strojne granice završetka jednog i početka drugog procesa ne mogu se osporavati bez rizika gubljenja ljudskog i zadobijanja demonskih obeležja.

ČUVANJE BABINA

U naznačenom širem društvenom kontekstu prihvatanja novorođenog člana zajednice odvija se i poznati običaj donošenja povojnice ili kravaja. Naravno, privremene preventivne mere izolacije porodilje i novorođenčeta kako radi njihove zaštite, tako i radi zaštite od njih dobijale su u pojedinim sredinama i znatno strožije izraze. Tako, na primer, u Svrliškom Dervenu susedi uopšte nisu ulazili u porodiljinu kuću privh sedam dana. Međutim, uobičajeno je da upravo u ovom periodu susetke i poznanice dolaze u posetu sa darovima namenjenim porodilji i detetu. Noću dolaze i susedi i u razgovoru i pesmi provede pored porodilje i deteta celu noć čuvajući babine. U ovom ritualu noćnog bđenja naročito se pazi na treću i sedmu noć koje mogu biti kobne za dete. Za onog ko je malo nastran, čudan suludast — u narodu se veli da nije sedmu noć dočuvan. Običaj čuvanja babina i donošenje povojnice iskazuje brigu najbliže zajednice za svog novorođenog člana. Umešen hleb (pogača) sa grumenom soli, spremljeno jelo, boca vina ili rakije, platno ili već skrojena košuljica vezana crvenim končićem je uobičajeni dar koji su rođake i najbliže susetke donosile porodilji. Povojnicu je trebalo doneti što pre jer se verovalo da će sitost porodilje uticati na to da i dete bude uvek sito i napredno. U ovu vrstu posete se obično odlazilo do podneva, da bi i dete napredovalo kao dan do tada. U vreme trajanja menstruacije, žene po pravilu nisu nosile povojnicu. Međutim, ukoliko takva posetiteljka obavesti porodilju o svom stanju i protrese suknu pred detetom smatra se da je to dovoljna preventiva od mogućih neželjenih

višnja petrović, kombinovana tehnika

posledica. Doneti pokloni se nisu iznosili iz kuće, da se i dete ne bi slično ponašalo i iznosilo stvari iz domaćinstva. U ovom ritualu posebno su značajni magijski postupci koje čini „baba“ ili „babica“ kako se naziva žena koja prva donese povojnicu. Tako u Levču i Temniću, posle čestitana porodilji i odgovarajućih preventivnih radnji od uricanja, ona podižući doneti dar izražava i želju da dete toliko i poraste. Nudeći porodilju onim što je donela, „babica“ je umešen hleb najpre davala nekom tada prisutnom detetu da ga načne, a potom je taj zalogaj predavala porodilji da ga čuva u nedrima. Smatralo se, u istom kraju, da će dete u životu najradije jesti jelo koje njegova mati nakon porođaja prvo okusi, a vino koje porodilja tada popije trebalo je da utiče na to da dete bude zdravo i rumeno. Eksplicitan magijski cilj ovih radnji vezan je za pokušaj prenošenja određenih svojstava hrane na dete, pri čemu se određenim intervencijama na spremljenom hlebu nastojala uspostaviti i određena vremenska kontrola nad sledećim porođajem. Naime, darovni hleb „baba“ je ukrašavala sa onoliko poskurnika i probadala ga strukom bosiljka onoliko puta koliko je godina porodilja trebala da apstinira od rađanja (obično 3—4). Ne vraćajući nikakve posude i ne zadržavajući se previše dugo kod porodilje, da se detetu ne bi vraćali i zadržavali svatovi na svadbji, „baba“ se nastojala ponašati shodno značaju svoje posete čiji bi se pozitivni magijski učinak trebalo da ispolji u onoj životnoj fazi pojedinca čiju će uspešnost potvrditi blagovremena i uspešna bračna veza. Agregacijski smisao nošenja povojnice ogleda se i u već pomenutom verovanju da ovaj ritual predstavljao uslov ostvarenja bračne veze. Naime, ne donošenje povojnice implicira neuvedenost pojedinca u zajednicu, pa odatle i nemogućnosti daljeg socijalnog sazrevanja kao uslova uspešnog komuniciranja i ostvarenja bračne zajednice. Neblagovremeno izvršen ritual iniciranja u svoju životnu zajednicu može biti prepreka pojedincu za realizovanje potrebe za osnivanjem sopstvene porodice. Magijska svrha celokupnog ovog rituala se ogleda u ravni pretpostavljenog kauzaliteta između dveju različitih faza životnog ciklusa, pojedinca u kome pravilni završetak porethodne faze — vezane za socijalno prihvatanje novorođenog člana — predstavlja nužan uslov početka sledeće etape vezane za njegovo stupanje u brak. U tom smislu se ovaj agregacijski ritual, radi otklanjanja negativnih implikacija njegovog neblagovremenog izvršavanja može, prema tradicijskim pravilima učiniti i naknadno. Mogućnost njegovog naknadnog obavljanja zasniva se prvenstveno na verovanju u magijsku delotvornost imitativnih formi koje se vrše radi ostvarenja upravo onih ciljeva nedostupnih u okviru uobičajene prostorno-vremenske realnosti. Naknadna povojnica zato, uz posmrtnu svadbu i prazan grob, pripada vrsti paralelnih rituala, kojima se nastoji proizvesti željena ritualna karika radi što uspešnijeg prelaženja pojedinca u novu egzistencijalnu ravan ili novi društveni status.

(Nastavice se)